

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ. ФИЛОСОФИЯ.
СОЦИОЛОГИЯ. ПОЛИТОЛОГИЯ

ВЕСТНИК ОШСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА. ФИЛОСОФИЯ.
СОЦИОЛОГИЯ. ПОЛИТОЛОГИЯ

JOURNAL OF OSH STATE UNIVERSITY. PHILOSOPHY. SOCIOLOGY. POLITICAL SCIENCE

e-ISSN: 1694-8823

№1(5)/2025, 78-82

КУЛЬТУРОЛОГИЯ

УДК: 37.015

DOI: [10.52754/16948823_2025_1\(5\)_11](https://doi.org/10.52754/16948823_2025_1(5)_11)

МАНАС – УЛУТТУК ПЕДАГОГИКА КАТАРЫ

МАНАС КАК ОСНОВА НАЦИОНАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ

MANAS AS THE FOUNDATION OF NATIONAL PEDAGOGY

Итигулова Ж.К.

Итигулова Ж.К.

Itigulova Zh.K.

ф.и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети
к.ф.н., доцент, Ошский государственный университет
Dr., Associate Professor, Osh State University

Сагынбай кызы Айымгүл

Сагынбай кызы Айымгүл

Sagynbay kyzy Aiumgul

магистрант, Ош мамлекеттик университети
магистрант, Ошский государственный университет
master's student, Osh State University

МАНАС – УЛУТТУК ПЕДАГОГИКА КАТАРЫ

Аннотация

Учурдагы глобалдашуунун жана массалык маданияттын агрессивдүү чабуулдарынын шарттарында кыргыздардын да улуттук өзүн-өзү сактоо инстинкти ойгонушу керек. Түркия, Япония сыяктуу Кыргызстан дагы өзүнүн көп кылымдык тарыхында калыптанган түптүү улуттук дөөлөттөргө таянуу философиясын бекем тутушу керектигин белгилейбиз.

Ачкыч сөздөр: Манас, рухий дөөлөт, философия, идеология, улуттук нарк-насил

МАНАС КАК ОСНОВА НАЦИОНАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ

Аннотация

В условиях современной глобализации и экспансии массовой культуры встает необходимость пробуждения национального инстинкта самосохранения у кыргызского народа. Подобно таким странам, как Турция и Япония, Кыргызстан должен придерживаться философии, основанной на его многовековом историческом опыте и фундаментальных национальных ценностях. Осмысление и сохранение этих культурных традиций играет ключевую роль в формировании национальной идентичности и укреплении духовного наследия.

MANAS AS THE FOUNDATION OF NATIONAL PEDAGOGY

Abstract

In the context of contemporary globalization and the expansion of mass culture, it is imperative to awaken the national instinct for self-preservation among the Kyrgyz people. Similar to nations such as Turkey and Japan, Kyrgyzstan must adhere to a philosophy rooted in its centuries-old historical experience and fundamental national values. The reflection on and preservation of these cultural traditions play a crucial role in shaping national identity and strengthening the country's spiritual heritage.

Ключевые слова: Манас, духовные ценности, философия, идеология, национальная идентичность

Keywords: Manas, national values, philosophy, ideology, national identity

Учурдагы глобалдашуунун шарттарында биз кыргыздар санариптешкен, техникалашкан күчтүү цивилизациянын кучагына сүңгүп кетпей өз жүзүбүздү сактап, канткенде журт катары, улут катары сакталып калабыз? Бүгүнкү күндө мындай суроону дүйнөдөгү дээрлик бардык калктар өз алдыларына коюп, глобалдашуунун кырдаалында улуттук коломтогу, элдик нарк-дөөлөттөргө, элдик педагогикага таянуу философиясын тутунуп жатышат, мисалы, Түркия мамлекетине көз чаптыралы. Түркиянын “Улуттук билим берүү боюнча негизги мыйзамында” түрк билим берүүсүнүн башкы стратегиялык максаты төмөндөгүчө аныкталган: “Түрк улуттук билим берүүсүнүн башкы максаты-түрк коомчулунун бардык мүчөлөрүн Ататүрктүн принциптерине, революциясына жана Башмыйзамда көрсөтүлгөн Ататүрк патриоттуулугуна (мекенчилдигине) ылайык түрк улутунун улуттук, нравалык инсандык руханий жана маданий баалуулуктарын кабыл алган, сактаган жана өнүктүргөн, үй-бүлөсүн, мекенин, улутун сүйгөн, инсан укуктарына жана Башмыйзамдын негизги принциптерине таянган, демократиялык, граждандык жана социалдык укуктук мамлекет болгон Туркия жумуриятынын алдындагы милдет жана жоопкерчиликтерин билген, ошондой эле аларды аракетке келтирген мекендештер катары калыптандыруу”[1]. Бул жерде глобалдашуунун шартында Түрк улутун сактап калуу концепциясы ачык-айкын берилген.

Ал эми биздин билим берүү системабыз, концепцияларыбыз мекенчил, улутчул патриотту эмес, жалпы эле дүйнөнүн атуулдарын окутуп тарбиялоого ылайыкташкан. Бирок, глобалдашуунун жана массалык маданияттын агрессивдүү чабуулдарынын шарттарында кыргыздардын да улуттук өзүн-өзү сактоо инстинкти ойгонушу керек. Түркия, Япония сыяктуу Кыргызстан дагы өзүнүн көп кылымдык тарыхында калыптанган түптүү улуттук дөөлөттөргө таянуу философиясын бекем тутушу керектигин белгилөө бул макаланын **актуалдуулугу** деп белгилейбиз. Мына ушул контексттен алганда, кыргыз мамлекетинин өсүшү, келечеги үчүн төп келе турган рухий-кенчтерди камтып турган улуу “Манас” эпопеясынын кыргыз жашоосунда, тарбия процессинде аксиологиялык функциясы актуалдуу.

Биздин “Манас” эпосу бузда кымбат, улук, ыйык бул -Атажурт, анын боштондугу, эркиндиги негизги орунда турат. “Манастын” эң бийик идеясы Мекендин эгемендүүлүгү философиясы.

Алты сан аман турганда,
Ыйык кыргыз жеримди
Душмандын буту баскыча
Асыл кыргыз жеримди,
Тебелетип бөтөнгө
Кор кылып карап жаткыча
Туулбай туна чөгөйүн,
Тирүү жүрбөй өлөйүн,-деген саптар Манас баатырдын антында айтылат [2].

Улут биримдиги, бөлүнбөстүгү тууралуу Манас:

“Кулалы жыйып куш кылдым
Курама жыйып журт кылдым,
Калкым кыргыз сен үчүн,
Курман болуп кетейин”, - десе

“Бөлүнсөң бөрү жеп кетет,

Бөлүнүп калды кыргыз деп
Бөлөк элге кеп кетет, -дейт Бакай.

Мекендин, элдин көйгөйүн ойлогон, Ата конуштун тагдыры деп атуулдук күжүрмөн
рух, жарандык жигер менен Кошой:

Үзүлгөндү улайлы,
Чачылганды жыйнайлы
Жоголгон жокту табалы,
Журт айласын кылалы, - дейт.

Эпосто элдин ар-намысын ойлогон, өзүнүн беделин жерге түшүрбөгөн жигиттин,
уулдун, эрдин намыскөйлүгү, Мекендин чегин күн-түн күзөтүү, мамлекеттүүлүктү коргоо
жана чындоо идеясы өзгөчө мааниге ээ экенин Манастын бул сөздөрүнөн көрүүгө болот:

Кыргыздын жерин жердөөнү
Алооке сага ким койду?
Атамдын жерин жердөөнү,
Ант ургур сага ким койду?

Бакубат жашоо үчүн күн тынымын билбеген, түн уйкусун көрбөгөн, ак эмгек, адал
мээнеттин ыйыктыгына терең маани берилип:

Эмгек кыл балдар, эмгек кыл,
Акынды эмгек кайтарат.
Арыганың семирет, ачкан курсак тоюнат.
Алтындын кенин казалы, кетмендеп жерди оелу, - деген Акбалтанын сөзү бар.

Кыскасын айтканда, “Манаста” жашоого тирек боло турган моралдык-этикалык
эрежелердин бүтүндөй бир системасы, улуттук идеологиясы камтылган:

1. Эл-журттун ажырагыс бүтүндүгү жана бир жакадан баш, бир жеңден кол
чыгарган ички биримдиги;
2. Улут аралык ынтымак, достук жана кызматташтык;
3. Улуттук ар-намыс жана атуулдук ариет;
4. Арыбас мээнет, алдыңкы өнөр-билим аркылуу бакыбат дөөлөткө умтулуу;
5. Гуманизм, айкөлдүк, кечиримдүүлүк;
6. Табият менен таттуу мамиледе болуу;
7. Кыргыз мамлекеттүүлүгүн чындоо жана аны көздүн карегиндей сактоо.

Улуу кыргыз эли Манасты жүрөгүндө туу катары сактап келген, жогорудагыдай ыйык
идеялары болочогу үчүн тарыхтын бурганактуу кыйын-кезеңдеринде жоголуп кетпей,
тагдырдын катаал сыноолоруна туруштук берип, элдигин сактап ХХI-кылымга жетти. Ушул
улуу дөөлөттөрүбүздү ички идеология катары тутунуп, аларды кайрадан терең өздөштүрүп,
сактап аң-сезимдүү түрдө жайылтып, калкыбыздын, жаш муундарыбыздын энчисине
айландырып, жарандарыбыздын барктаган, кастарлаган, сыймыктанган таберигине жеткирүү
макаланын максаты болуп саналат. Ар бир жаран жашоосунда “Манаска” сугарылыш керек.

Биз глобалдашуунун катаал өкүмүнө ушундай культурологиялык концепциябызды каршы коюу менен гана журт катары сакталып кала алабыз.

Манасты изилдеген окумуштуулар “Манас” эл тарыхынын көркөм летописи, калк турмушунун энциклопедиясы, ата-бабалардын эркиндик үчүн күрөшкөн баатырдык, патриоттук салтын баяндаган улуу дастан катары, кыргыз элинин күч-кубатын, эрк-кайратын, даанышмандыгын, багынбас рухун, айкөл жан дүйнөсүн көрсөткөн күзгү катары баалап, даңазалап келишти. Корутундулап айтканда, эпосту дал ушундай түшүнүүнү, туюнууну бүгүнкү муундарга жеткирүү улуу муундун милдети.

Колдонулган адабияттар

1. Кыргыз туусу гезитинин 2014-жылдагы №7, №27-28 3-46
2. Исаков Б. Манастын жети осуяты” Бишкек 1997. 61-72 б
3. Байгазиев С. Калем изи: Адабий-сын макалалар, Кыргызстан, 1987. 30-326
4. Бернштам А.Н. Культура древнего Кыргызстана, Фрунзе 1979 176
5. Айтматов Ч.Т. Байыркы кыргыз рухунун туу чокусу, Фрунзе, 1979.6 б
6. Жумалиев К. «Манас эпосундагы жалпы адамзаттык идеялар», - Бишкек, 1999 21-276.
7. Кубанычбек Кызы, А. “Манас” эпосунда көчмөн турмуштун сүрөттөлүшү / А. Кубанычбек Кызы // Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Филология. – 2023. – No. 2(2). – P. 41-48. – DOI 10.52754/16948874_2023_2(2)_5. – EDN UIVPTC.
8. Юсупова, Р. О. “Манас” эпосундагы кыймыл, мейкиндик жана убакыттын интерпретацияланышы / Р. О. Юсупова, Д. А. Кочкорова // Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Философия. Социология. Политология. – 2023. – No. 1(1). – P. 33-41. – DOI 10.52754/16948823_2023_1(1)_5. – EDN FZOACK.
9. Абдиева, К. А. “Манас” эпосун окутууда кептин монологдук түрү менен иштөө / К. А. Абдиева // Вестник Ошского государственного университета. – 2024. – No. 3. – P. 107-115. – DOI 10.52754/16948610_2024_3_10. – EDN DJEJIC.
10. Абдиева, Ж. К. “Манас” эпосунун изилдениш тарыхынан / Ж. К. Абдиева, Ж. Төлөгөнова // Вестник Ошского государственного университета. – 2023. – No. 2. – P. 105-112. – DOI 10.52754/16948610_2023_2_13. – EDN KAMGNY.
11. Кулушев, Т. А. “Манас” эпосундагы өлбөс-өчпөс идеалдардын азыркы учурдагы актуалдуулугу, Манастын бала чагындагы Акбалтанын кызматы / Т. А. Кулушев // Вестник Ошского государственного университета. – 2021. – Vol. 2, No. 4. – P. 927-936. – DOI 10.52754/16947452_2021_2_4_927. – EDN GGGSGP.